

Děkanský kostel sv. Vavřince, jáhna a mučedníka

Je **prvně připomínán** roku 1310, jako farní je uváděn 1355, do té doby byl farním kostel sv. Jana Křtitele na staroměstském hřbitově. Kostel sv. Vavřince je jedním z mála kostelů v Čechách, **kolem něhož nikdy nevznikl hřbitov**, protože ten zůstal až dodnes kolem kostela sv. Jana Křtitele, s výjimkou let 1709 – 1856, kdy byl též hřbitov okolo školního kostela sv. archanděla Michaela. Město i kostel několikrát postihl požár. V kronikách se tyto ohnivé katastrofy připomínají v letech 1427, 1441, 1452, 1454, 1570, 1659 a 1663. Roku 1441 kostel vyhořel při dobytí města Slezany, kteří jej vyrabovali. Při kostele byla **farní škola**, první zmínka o ní je z roku 1442. Ničivý požár v roce 1570 zachvátil část náměstí s radnicí i kostelem, vyhořel celý dřevěný vnitřek chrámu a vše se zřítilo, strop v lodi i kruchta. Renesanční přestavbu nákladem paní Hedviky Smiřické ze Smiřic provedl v letech 1570 – 1578 italský architekt Baltazar Vlach, který sklenul loď, postavil kůr a dlouhou emporu se schodištěm z náměstí. Od roku 1538 je doložen **sbor literátů** pro pěstování zpěvu a chrámové hudby. **17. května 1663** po poledni postihl město i kostel obrovský požár, který zničil dvě třetiny města s branami, radnicí, farou, školou, kostelem a celé krajské předměstí. Kostel lehl s věžemi, orlojem a zvony, zůstala jen starobylá křtitelnice, ale požár na ní zničil u horního obvodu dva řádky nápisu. Pak věže výškově srovnány.

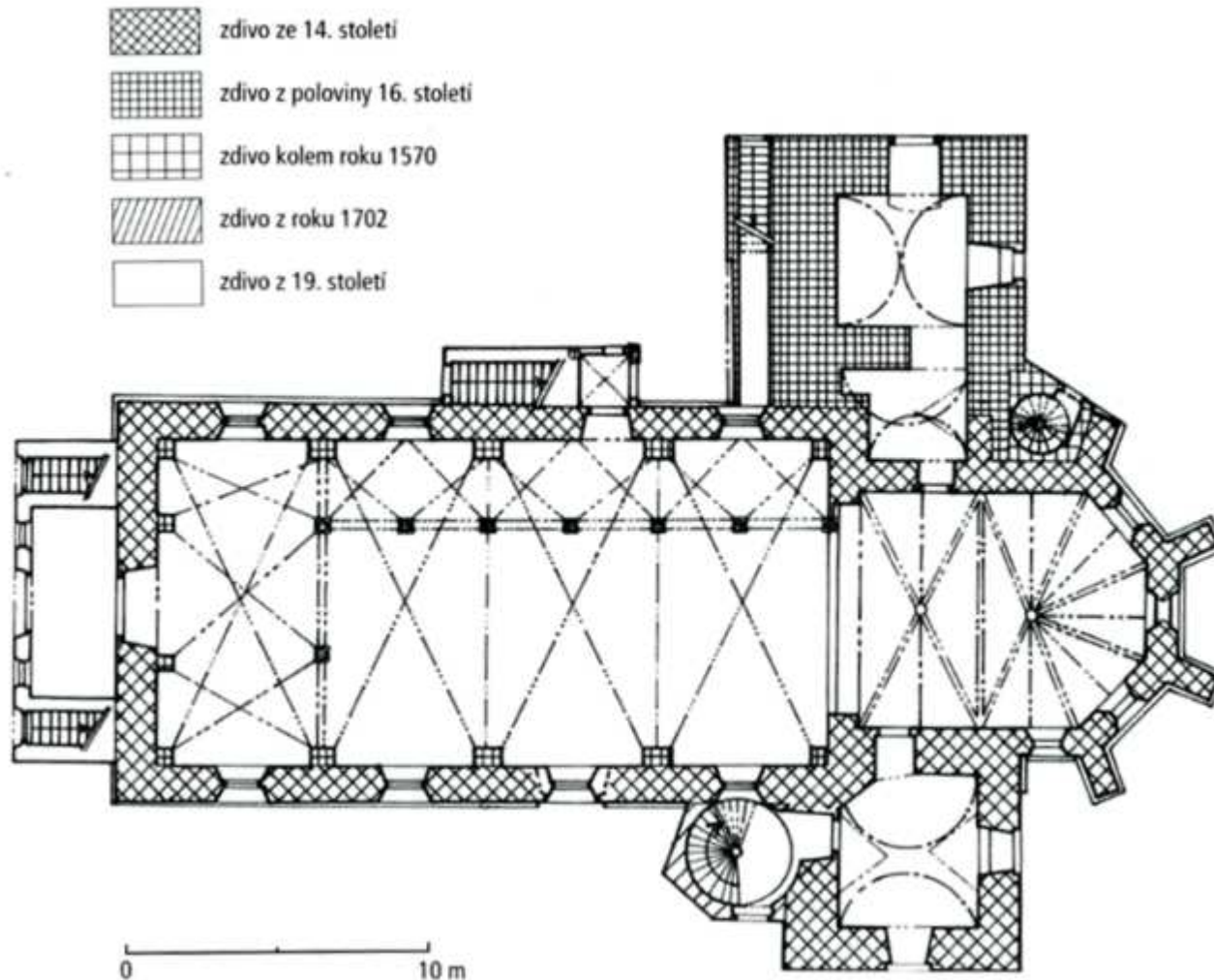
Kostel sv. Vavřince byl **původně gotický**, z toho období je zachována dispozice. Kněžiště je gotické, sklenuté jedním polem křížové klenby. Žebra spočívají na konzolách, kde jsou masky z 80. let 14. století v podobě lidských a zvířecích hlav:

Zachoval se **obrázek z let 1536-7** z cestovního alba falckraběte Ottheinricha z Pfalz-Neuburgu a na něm má kostel pouze jedinou věž, která přiléhá k závěru kostela na jižní straně, kostel byl zděný s vysokou sedlovou střechou, zděná věž převyšovala chrámovou loď o tři patra, poslední patro bylo hrázděné, jednotlivá patra byla oddělována římsou a na každé straně měla po dvou oknech, střecha věže byla vysoká, jehlancovitá, při základně mírně rozšířená, na vrcholu opatřena makovicí. Velikost kostela odpovídá dnešnímu stavu, v lodi jsou zřetelná čtyři hrotitá okna, v západním průčelí okna dvě s kulatým oknem ve štítě. Na kresbě nejsou opěrné pilíře, kostel měl tehdy tedy rovný trámový strop a zaklenut byl teprve při přestavbě v letech 1570 – 1578. Do přízemí jižní věže vede z chrámové lodi sedlový gotický portál; nároží chrámové lodě a jižní věže jsou armována stejnými pískovcovými kvádry. Severní věž Adam má naopak vstupní portál renezanční a kvádry v nároží nemá, lomové zdivo je jen hladce omítnuto.

Zdivo kněžiště, lodi a jižní věže (Eva) jsou gotické z 1. poloviny 14. století. Věž Adam z let 1550 – 1552, schodiště do Adama z doby kolem roku 1570. Loď je sklenuta čtyřmi poli křížové renezanční klenby a obíhá jí empora nesená toskánskými sloupy. Klenba a empory v lodi (hudební kruchta a severní literátská empora) a úprava se schodištěm na kruchtu jsou z 2. poloviny 16. století (renezanční přestavba). Stejná dřevěná podsebití věží s cibulovitými báními a lucernami (nyní měří 40 metrů) z 18. století. Roku 1702 přistavěna panská oratoř (směrem k nové radnici) včetně schodiště k ní zvlněná; městská oratoř (zvaná též zámecká) nad dnešní zákřistií byla zřízena až v roce 1850; pseudogotická předsíň v západním průčelí je z roku 1885:

Konečnou úpravu všech oltářů a zlacení soch provedl Břetislav Kafka z Červeného Kostelce v roce 1938. **Presbytář:**

Pseudobarokní hlavní oltář svatého Vavřince z roku 1859, polychromování a zlacení vykonal roku 1905 místní řezbář Uherek:

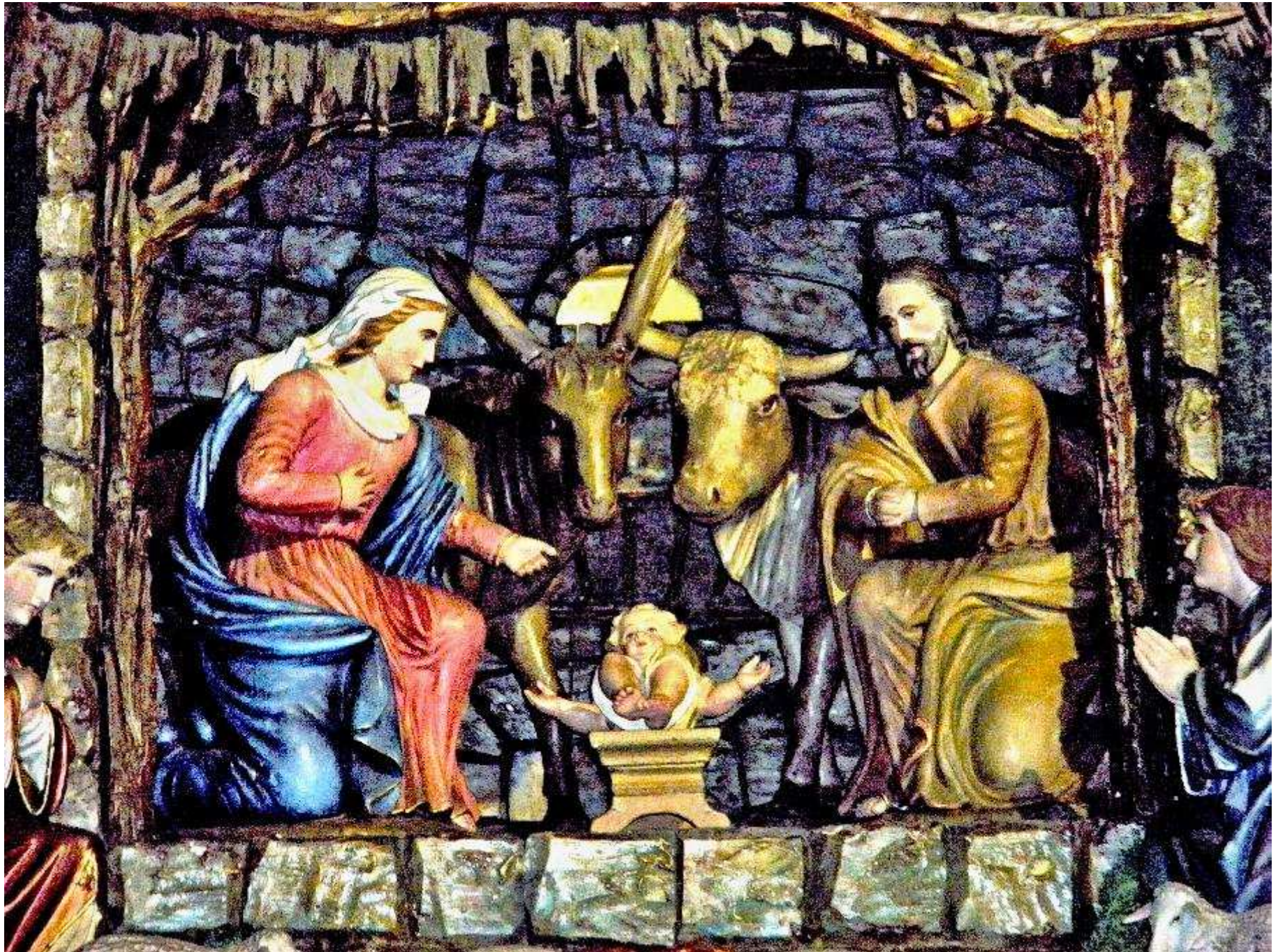

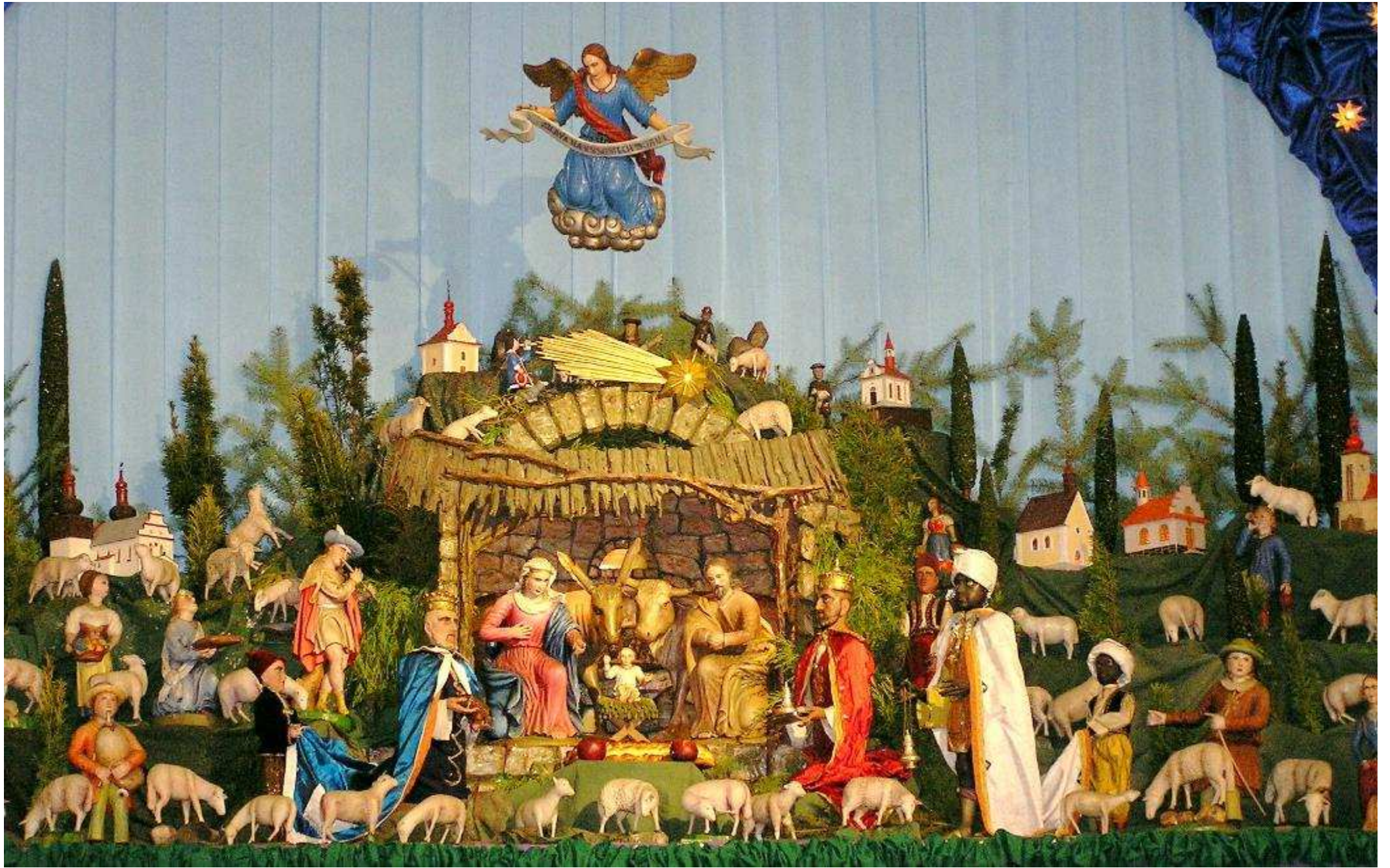
Obraz svatého Vavřince (byl jáhnem v Římě v době papeže Sixta II., kde svou věrnost Bohu a Církvi zaplatil roku 258 smrtí na rozpáleném rožni při pronásledování Církve za vlády císaře Valeriána) na plátně v pseudogotickém rámu namaloval roku 1722 Hynek Kapoun z Hradce Králové, v roce 1851 restaurován Gustavem Watzkem z Červeného Kostelce:

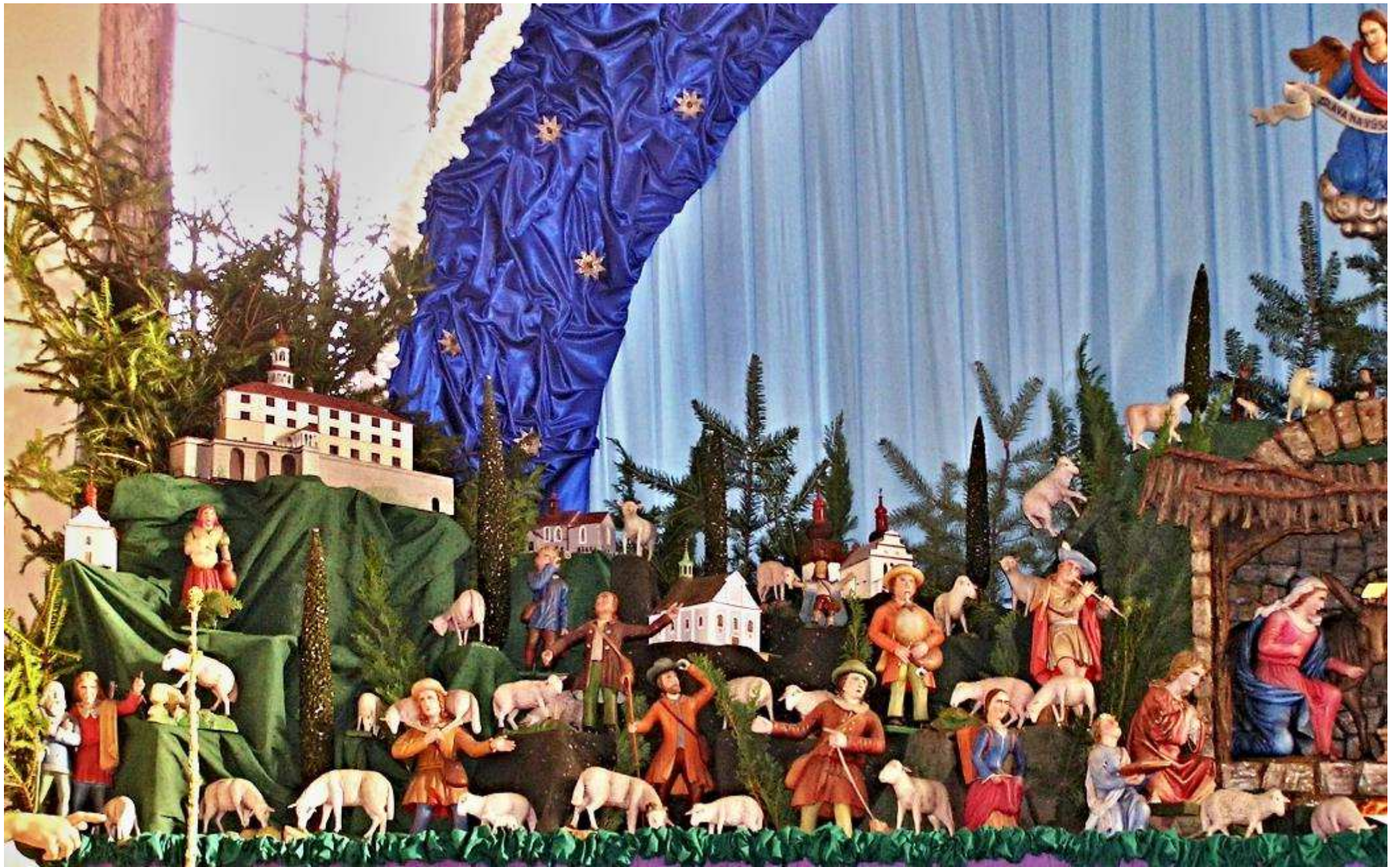

O vánocích se zde na oltáři staví **Betlém**, který pochází z roku 1857, zhotovil jej plhovský domácí tkadlec a řezbář Karel Beršík (1838–1918). Náchodský lidový malíř Josef Hejzlar figurky opatřoval polychromií. Některé figurky jsou dílem lidového řezbáře Josefa Martínka z dolejšího Podměstí. V letech německé okupace byla pořízena nová jeskyňka s jesličkami v dílně Břetislava Kafky v Červeném Kostelci, vystavování kaplí a kostelů náchodské farnosti je z doby po roce 1950 za administrátora P. Františka Lukeše:

Dřevěné pozdně barokní **sochy svatých Jana Křtitele a Jana Nepomuckého** na stylobatu, řezbářská práce místního sochaře z 2. poloviny 18. století. Polychromování a zlacení vykonal roku 1905 místní řezbář Uherek:

Pískovcové sanktuárium (sanktuář, svatostánek) pozdně gotické z let 1470 – 1497 s kovovou mřížkou, která je replikou původní, zničené při požáru roku 1663, jejíž fragment je v náchodském muzeu, znaky: nejstarší dochované zobrazení městského znaku Náchoda a erb Jindřicha, vévody z Münsterberku (1470 – 97), syna českého krále Jiřího z Poděbrad, plastiky andělů, v ploše oblouku svatá Veronika držící veraikon + renesanční **epitaf rodu Smiřických ze Smiřic** předkům postavil Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic se znaky Smiřickým 1566, Hazmburským 1592, Smiřickým 1593 a Šternberským 1612. Hrobka pánů Smiřických byla zbudována v letech 1593 – 1614. Později zde byli pochováni i někteří členové z rodu Piccolominiů, v roce 1833 byla hrobka zrušena a těla pohřbena do země. + renezanční **fragment náhrobku** náchodského děkana Jana Rajmunda Preisla + 13. 4. 1653 ve věku 29 let a pohřbeného před hlavním oltářem, do roku 1894 byla v dlažbě tato **bronzová tabulka**:

V presbytáři dříve býval v místě abaku též **pseudogotický oltář svatého Jana Nepomuckého**, jehož obraz i andělé jsou nyní v depozitáři:

Pseudobarokní dřevěná **socha Dobrého Pastýře** z roku 1916 v městské záměstí, zhotovila firma „Insam a Prnavth“ v Gröden v Tyrolsku, podstavec dodal místní umělecký řezbář Jan Uherek + **obraz z roku 1867 od Haustcisthaera „Zjevení Panny Marie s Ježíškem“** rytíři Jiřímu Křišťanovi z Dražic, který v boji 1866 na Brance utrpěl těžká zranění a kterým po půl roce podlehl; v bolestech napsal kroniku s dějinami a pověstmi města, kde popisuje své vidění o 20. století, nejtemnější době, kdy lež bude vydávána za pravdu, faleš, klam a pokrytectví budou způsoby v jednání, neustálé války, nemoci, hladomory budou ničit lidi, Církev bude nejvíc pronásledována, ale slovanský papež nasadí uzdu ďáblu, který bude ještě víc kopat. V den ďáblova vítězství přijde Pánovo Království a v 21. století bude ďábel spoután na tisíc let. Je však otázka, kdy byl tento obraz opatřen textem psaným na psacím stroji, zda ne až za života svatého Jana Pavla II.

Pseudogotický **boční oltář svaté Anny** s obrazem nahradil zde oltář sv. Antonína. Anna s malou Pannou Marií, olej na plátně od Gustava Watzeka z Červeného Kostelce z roku 1857, polychromování a zlacení vykonal roku 1905 místní řezbář Uhrek. Vedle pozdně gotická **cínová křtitelnice** z roku 1463 od zvonaře Ondřeje Ptáčka z Kutné Hory, pozdně renezanční víko z roku 1603 od hradeckého zvonaře Jana, 1990/1 restaurovala cínařská dílna ÚUR Praha:

Pohled do předního interiéru dříve a nyní – pseudogotické lavice roku 1894 zhotovil truhlář Josef Pinkas na Novém Hrádku:

Dřevěné sochy svatých Václava a Jana Nepomuckého, lidová práce z 2. poloviny 19. století:

Pseudogotický **boční oltář Panny Marie** z roku 1887 od akademického řezbáře Franze z Hostinného, se **sochami Panny Marie Královny** a **svatých Josefa**, snoubence Panny Marie, a **Jáchyma**, otce Panny Marie, sochařské části objednány ze Sv. Ulrichu-Gröden. Polychromování a zlacení vykonal roku 1905 místní řezbář Uherek:

Pohled do interiéru vzadu dříve a nyní:

Klasicistní **kazatelna** z roku 1791 (stará z roku 1700 přenesena do Starého Města), řezbářské části značně upravovány v roce 1894 a roku 1905 polychromování a zlacení vykonal místní umělecký řezbář Jan Uherek + **socha svatého archanděla Michaela** s ohnivým mečem a váhami Boží spravedlnosti:

Stříška kazatelny:

Sochy svatých evangelistů Matouše, jehož atributem človíček či andělíček, protože jeho evangelium začíná lidským rodokmenem Ježíše Krista + **Marka**, který má jako atribut lva, neboť jeho evangelium začíná vystoupením svatého Jana Křtitele, Předchůdce Páně, na poušti a králem pouště je právě lev:

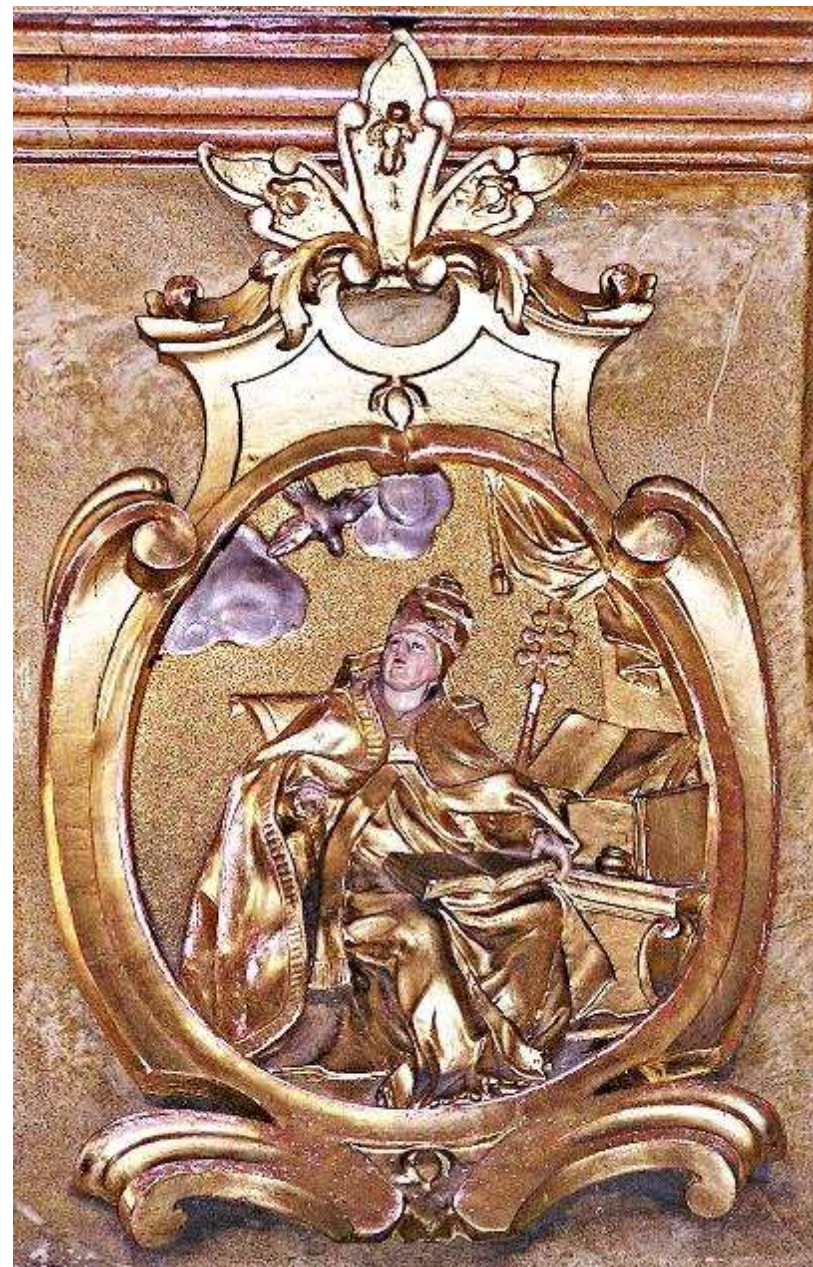
Sochy svatých evangelistů Lukáše s býkem jako atributem, neboť jeho evangelium začíná zvěstováním archanděla Gabriela Zachariášovi v chrámě, kde obětním zvířetem byl především býk + Jana s orlem, neboť jeho evangelium začíná vzletným hymnem na Boží Slovo, jakoby se vznášel na perutích orla:

Reliéfy svatých Ambrože a Augustina:

Reliéfy svatých Jeronýma a papeže Řehoře:

Reliéfy svatých Šebestiána a Rocha:

Novogotický **boční oltář svaté Rodiny** z roku 1913 v dnešní podobě nově zhotovil místní umělecký řezbář Jan Uherek, původně zde býval oltář svatého Antonína, v menze Boží hrob, sochu mrtvého Krista do Božího hrobu zhotovil roku 1894 řezbář Franze z Hostinného.

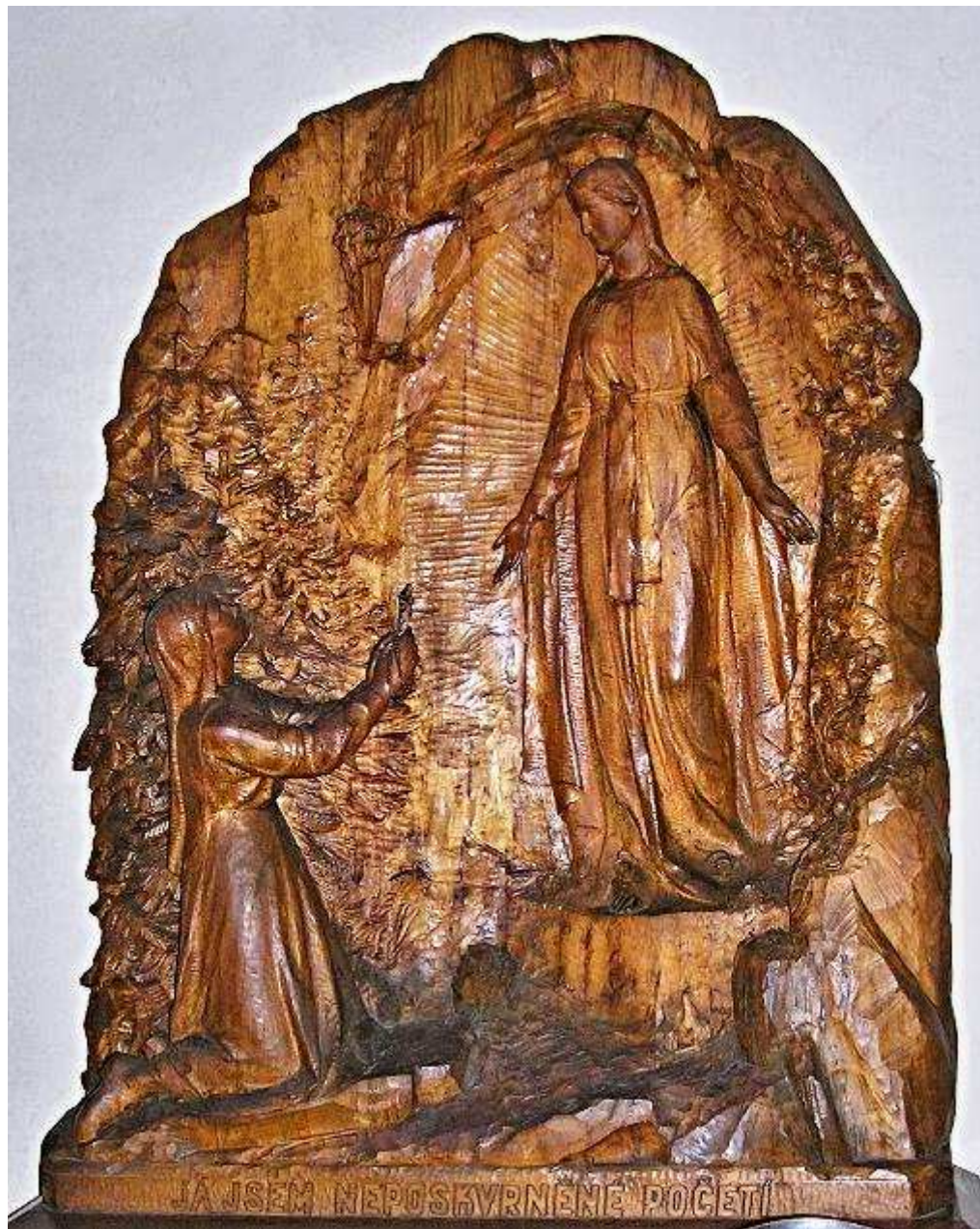
+ **obraz svaté Rodiny, olej na plátně** z roku 1859 od Gustava Watzeka z Červeného Kostelce, stojící muž je svatý Josef, sedící Panna Maria s Ježíškem na klíně, před nimi klečí svatá Alžběta s malým svatým Janem Křtitelem; tento obraz byl původně na místě, kde je dnes mariánský oltář, pak zavěšen v předsíni, sem přemístěn v roce 1906:

Dřevěné sochy svatých Aloise a Antonína Paduánského roku 1906 dodal sochař František Martiner ze St. Ulrichu v Grödenu v Tyrolsku + dřevěné sochy Božského Srdce Páně (na stěně lodi) a Dobrého Pastýře (v zákristii pod jižní věží):

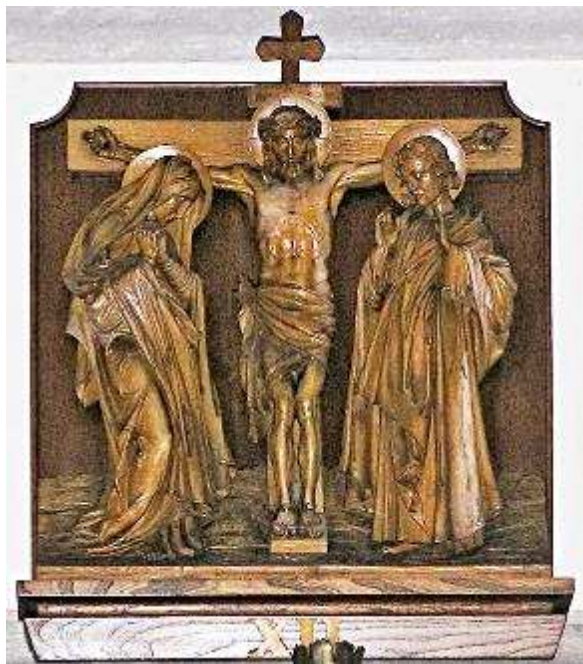

Dřevěný reliéf Zjevení Panny Marie Bernardettě Soubirousové roku 1858 v Lurdech od J. Vaňka z Brna z roku 1953:

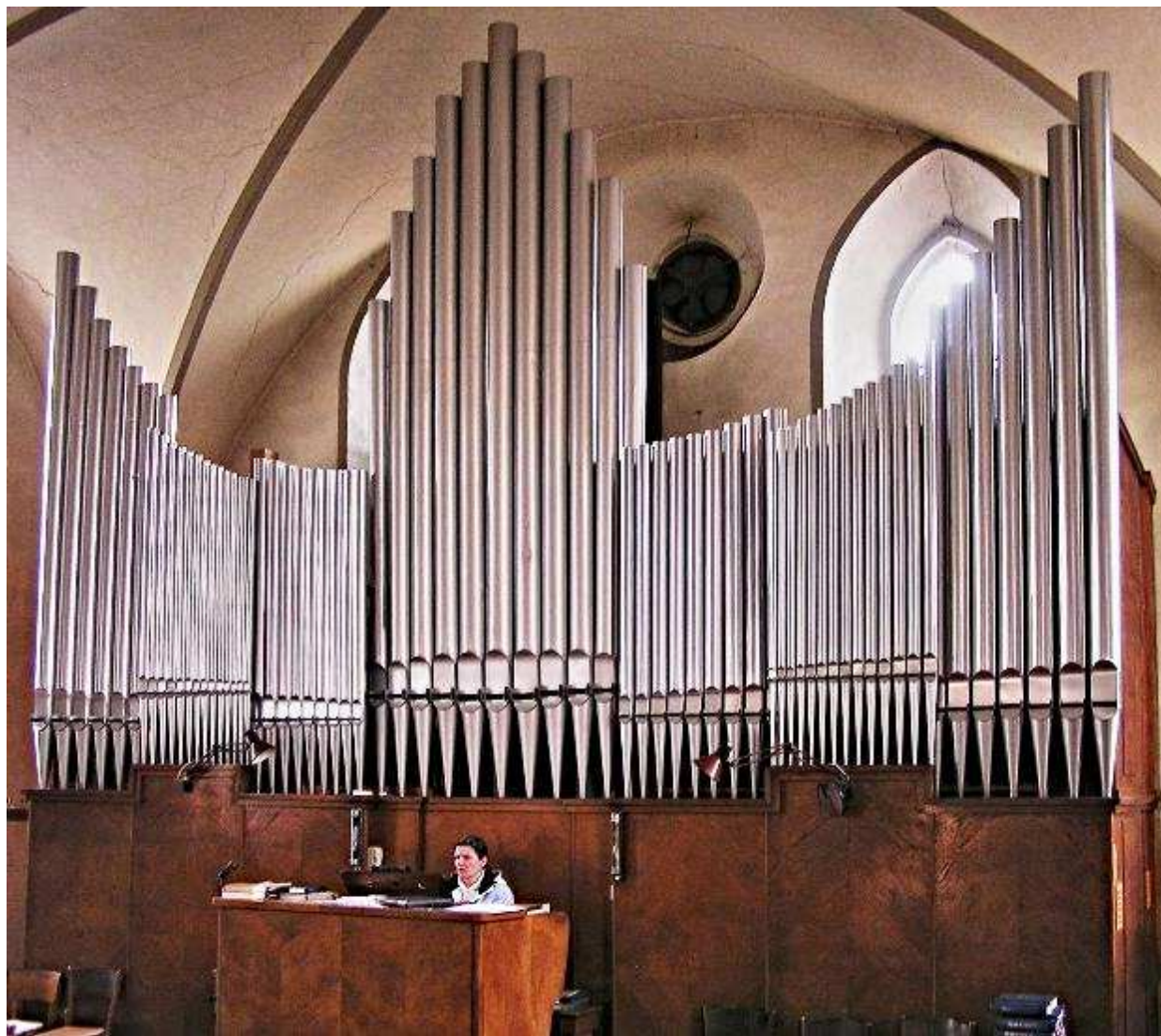

Křížová cesta je dřevořezba od Břetislava Kafky z Červeného Kostelce z roku 1953:

Varhany jsou nástroj dvoumanuálový, pneumatický, kuželkový, od firmy Organa z roku 1975, dispozici zpracoval organolog prof. Václav Růt, intonaci provedl Josef Šrám. Roku 1889 zde provádí opravu varhan místní varhanář Josef Andrýs. V roce 1911 nový nástroj do staré varhanní skříně postavil Josef Paštika s bratřími z Prahy Žižkova a tyto varhany v roce 1953 přestavěla Organa, i když ke stavbě byl použit materiál starých píšťal:

V novogotickém slohu postavena podle návrhu českoskalického stavitele Josefa Komarovského v roce 1884 (kolaudace 1888) **předsň:**

Pískovcová deska z roku 1570 s erbovními znaky Albrechta Smiřického ze Smiřic na Náchodě (+1566) a jeho manželky Hedviky z Házmburku na Náchodě (+1592) umístěna v roce 1894 v předsíni nad barokním portálem v průčelí:

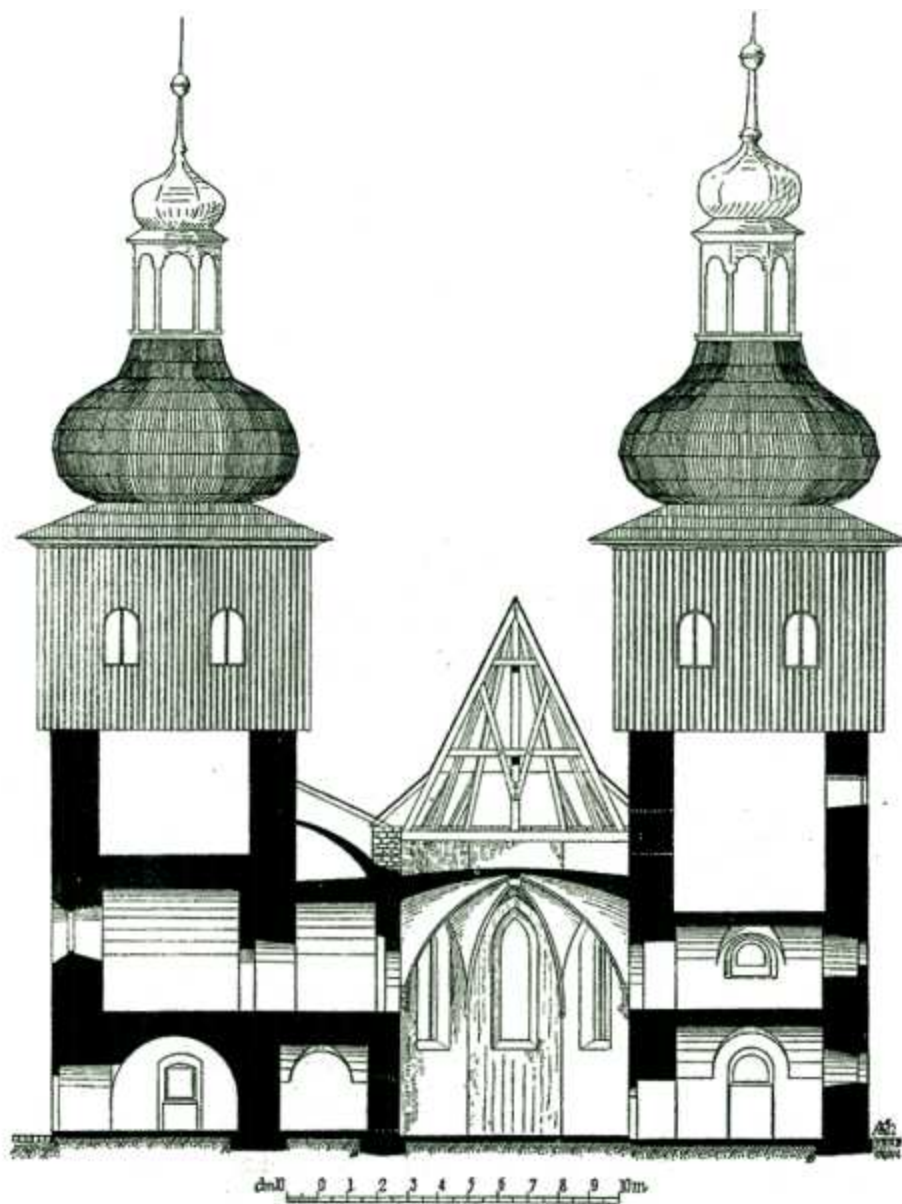
Pískovcový fragment renezančního náhrobníku Doroty Voračické z Paběnic z roku 1591 + pod ním figurální náhrobník manželky pernštejnského úředníka Petra Bukůvky z Bukůvky z roku 1538 (fragment horní části pískovcové desky), nahoře vlevo erb zkroucené beraní rohy:

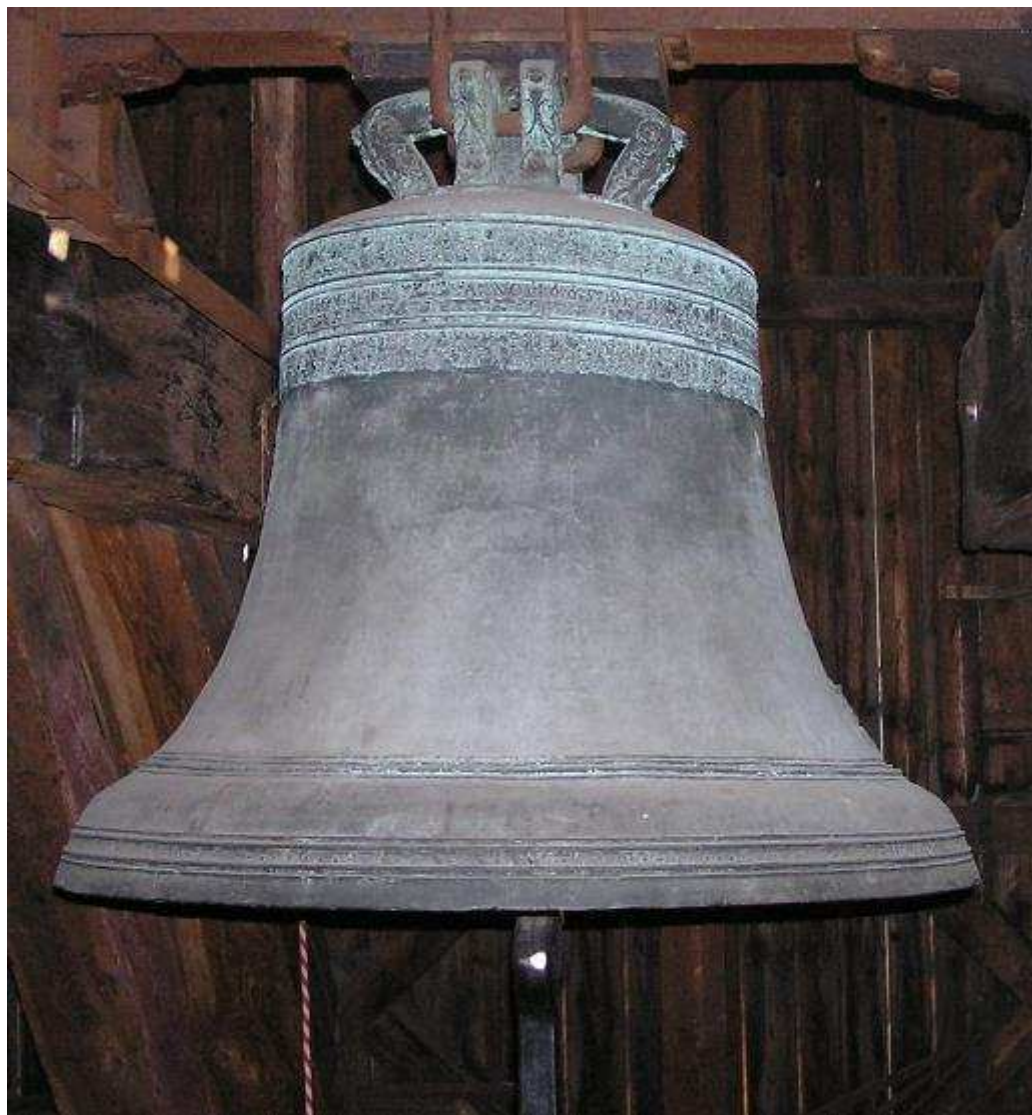
Dřevěné sochy svatých **Judy Tadeáše**, bratra Páně, mocného pomocníka ve všech záležitostech, a **Terezie od Dítěte Ježíše**, panny a učitelky Církve, dodána roku 1931 od sochařství a řezbářství Ed. Soudil a V. Jenčovský Hradec Králové:

Na kněžiště po stranách přiléhají věže. Severní věž (směrem k zámku) je lidově jmenována Adam, druhá (jižní) dostala jméno Eva, v nich bývalo celkem šest zvonů. Válečné události je o ně připravily. Zůstaly jen dva pořízené po požáru roku 1663.

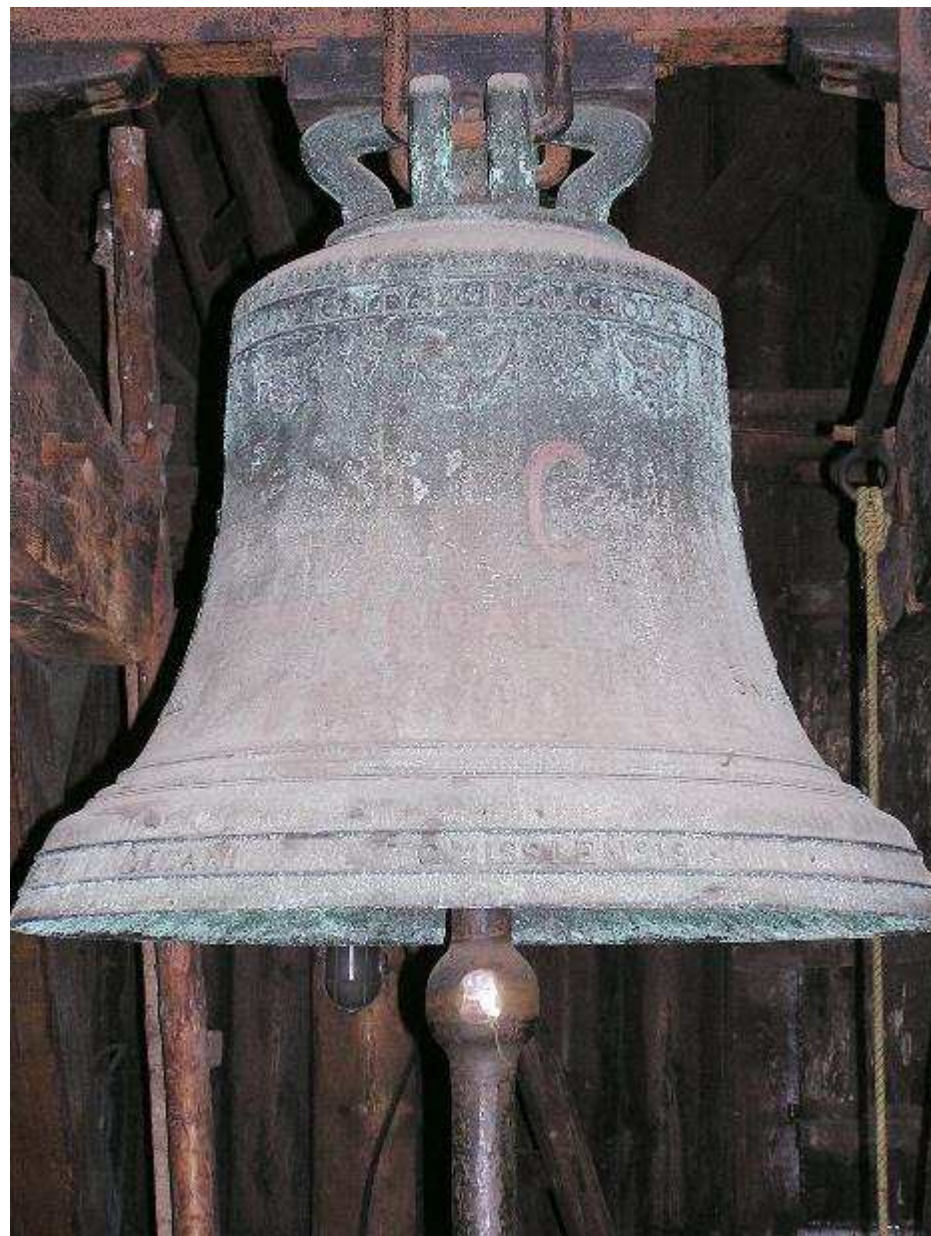
Zvon Svata Maria v severní věži směrem k zámku (Adam), v = 1,29 m, profil = 1,43 m, 3000 kg + **nápis na zvonu** uvádí rok 1663 na památku hrozného požáru 17. května toho roku. Ulil renezanční mistr zvonář Antonín Martin Schrötter z Plhova v roce 1664:

Reliéf Ukřižování na zvonu Svatá Maria + erb paní Marie Benigny Piccolominiové:

Zvon k poctě sv. Viktorina v jižní věži Eva vysoký 0,78 m; v průměru má 0,86 m; pochází z roku 1693:

Svatý Viktorin na zvonu + nápis:

Svatý Vavřinec s nápisem na zvonu Viktorin:

Obraz sv. Vavřince + cínové svícný hlavního oltáře z 2. poloviny 19. století + svícný u Panny Marie a svaté Rodiny:

